

судимостей, дотримання обвинуваченим умов застосування запобіжних заходів, якщо вони застосувалися до нього раніше, розмір майнової шкоди, у завданні якої обвинувачується особа.

Врахування інших обставин, наприклад, невинності обвинуваченим своєї вини, поведінка під час слідства чи судового розгляду, під час обрання запобіжного заходу є неприпустимим. Закон зобов'язує слідчого суддю, суд підходити до вирішення питання про обрання запобіжного заходу не механічно, а оціночно, керуючись принципом презумпції невинуватості та правилом про тлумачення всіх сумнівів у доведеності обставин, на яких ґрунтується обвинувачення й ризику, на користь обвинуваченого.

Отже, домашній арешт як запобіжний захід потребує подальшого процесуального унормування з метою визначення питання про те, хто саме та яким чином повинен здійснювати нагляд за поведінкою особи, відданої під домашній арешт, як здійснювати нагляд за кореспонденцією, переговорами (телефонними, за допомогою інтернет-засобів та електронної пошти).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Овчинников Ю.Г. Домашний арест как мера пресечения в уголовном процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Ю.Г. Овчинников. – Омск, 2006. – 22 с.
3. Кучинська О.П. Домашній арешт як запобіжний захід в кримінально-процесуальному законодавстві / О.П. Кучинська // Адвокат. – 2010. – № 7. – С. 17–19.
4. Фаринник В.І. Домашній арешт – альтернатива триманню під вартою / В.І. Фаринник // Юридичний вісник України. – 2012. – № 25. – С. 23–29.
5. Климов В.В. Законность и обоснованность применения домашнего ареста в уголовном судопроизводстве России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В.В. Климов. – М., 2007. – 19 с.
6. Невзоров І.Л. Щодо перспектив застосування домашнього арешту в ході розслідування злочинів, учинених організованими злочинними групами / І.Л. Невзоров // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2013. – № 1. – С. 62–71.
7. Устав уголовного судопроизводства. Систематический комментарий / [А.О. Кони, В.К. Случевский и др.] ; под общ. ред. М.Н. Гернета. – М. : Изд. М.М. Зива ; Т-во Типографии А.И. Мамонтова, 1914. – 944 с.
8. Безлепкин Б.Т. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный) / Б.Т. Безлепкин. – 2-е изд. – М. : ТК «Велби», 2003. – 776 с.

УДК 343.125

ОСОБА ПОРУЧИТЕЛЯ В КРИМИНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ PERSONAL GUARANTEE IN CRIMINAL PROCEEDING OF UKRAINE

Білецька К.К.,

*ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ*

Статтю присвячено характеристиці особи поручителя, визначеного Кримінальним процесуальним кодексом України. У статті розкрито визначення особи поручителя, а також наведено деякі проблемні питання, що виникають під час обрання особи поручителя, щодо визначення кількості поручителів, рівня довіри до них та характеристики поручителя в кримінальному процесі. Проаналізовано виявлені порушення й недоліки в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України щодо поручителя та поручительства, на які слід звернути увагу, щоб усунути їх для покращення національного законодавства відповідно до європейських стандартів.

Ключові слова: запобіжний захід, особиста порука, поручитель, авторитет, особлива довіра.

Статья посвящена характеристике поручителя, определенного Уголовным процессуальным кодексом Украины. В статье раскрыто определение личности поручителя, а также перечислены некоторые проблемные вопросы, которые возникают при избрании поручителя, относительно количества поручителей, уровня доверия к ним и характеристики поручителя в уголовном процессе. Проанализированы выявленные нарушения и недостатки в действующем Уголовном процессуальном кодексе Украины, касающиеся поручителя и поручительства, на которые следует обратить внимание, чтобы устранить их для улучшения национального законодательства в соответствии с европейскими стандартами.

Ключевые слова: мера пресечения, личное поручительство, поручитель, авторитет, особенное доверие.

The scientific article dedication characteristic of person guarantor in criminal Procedure Code of Ukraine. The article disclosed the identity of the guarantor, and lists some issues that arise during the election of the guarantor and determining the number of guarantors. Article analysis violations and deficiencies in Procedure Code of Ukraine concerning the guarantor and problem questions to which should pay attention to improve national law in line with European standards.

Key words: preventive measure, personal guaranty, guarantor, authority, special trust.

Одним із нововведень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), який набрав чинності 20.11.2012 р., є запровадження та зміна поняття «особиста порука». Цей запобіжний захід зазнав значних змін, зокрема в частині обов'язків, накладених на підозрюваного, обвинуваченого. Це пов'язано з тим, що за подальшого застосування поруки в тому вигляді, у якому вона перебувала, сама доцільність її існування постає сумнівною.

Стаття 180 КПК України визначає, що особиста порука – це запобіжний захід, суть якого полягає в наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків відповідно до ст. 194 КПК України та зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування або в суд на першу про те вимогу [2, с. 96]. У цьому визначенні присутня третя особа – поручитель, проте в кримінальному процесуальному законі не міститься визначення поручителя, що, безперечно, є недоліком, оскільки точно не передбачено й вимоги до особи поручителя. У зв'язку із цим спробуємо сформулювати таке поняття, виходячи з аналізу положень чинного КПК України.

Спочатку слід зауважити, що окремі аспекти цього питання були предметом наукового вивчення багатьох українських і зарубіжних учених, таких як Н.О. Верещинська, Ю.М. Грошевий, С.І. Данилова, А.В. Захарко, З.З. Зінатулін, З.Ф. Коврига, В.М. Корнуков, П.І. Люблінський, Є.Д. Лук'янчиков, В.А. Михайлов, М.М. Михеєнко, О.В. Медведєва, О.О. Полупанова, М.С. Строгович, О.І. Тищенко, Н.В. Ткачова, Л.К. Трунова, Д.А. Чухраєв.

Наведені автори зробили значний внесок у розвиток кримінальної процесуальної науки, проте без урахування змін, які виникли внаслідок прийняття КПК України 2012 р. Саме тому постає необхідність у загальному й комплексному розгляді основних вимог, які висуваються до особи поручителя, та визначенні, хто саме й за яких умов може бути поручителем у кримінальному провадженні.

Згідно зі ст. 180 КПК України порука має бути особистою. Слово «особиста», відповідно, означає, що відносини між поручителем і підозрюваним не мають суспільного характеру, а отже, поручителем може бути лише фізична особа.

Водночас положення ст. 180 КПК України визначають, що особа має заслуговувати на довіру. Проте як саме визначити, чи заслуговує поручитель на довіру, не вказано, тому слідчий, прокурор, слідчий суддя мають керуватися власним переконанням, що є достатньо суб'єктивним критерієм оцінювання. На нашу думку, під час визначення ступеня довіри повинні враховуватися моральні, соціальні, інтелектуальні здібності особи, яка бажає виступити в ролі поручителя, які дозволити б повністю охарактеризувати її. Згадавши загальні вимоги щодо участі в кримінальному судочинстві, можемо ви-

значити, що особа поручителя повинна бути повнолітньою та дієздатною [3].

Таким чином, поручитель – це фізична дієздатна особа, яка досягла 18-річного віку та володіє необхідними моральними, соціальними й інтелектуальними якостями, що дозволять їй виконати всі передбачені кримінальним процесуальним законом зобов'язання щодо здійснення контролю за підозрюваним, обвинуваченим, за виконанням покладених на нього обов'язків.

Ведучи мову про особу поручителя, неможливо також не згадати про певну специфічну особливість особистої поруки, а саме довірчі відносини між поручителем і підозрюваним.

Поручитель повинен користуватися авторитетом у підозрюваного, мати об'єктивну можливість чинити на нього вплив. Інакше немає потреби застосовувати цей запобіжний захід та надавати право поруки особі, яка не в змозі буде виконати покладені на неї обов'язки. Отже, в основі ефективності особистої поруки лежать глибока довіра поручителя до підозрюваного та повага підозрюваного до поручителя.

Слід зазначити, що добровільність, щире бажання взяти на себе певні обов'язки, передбачені кримінальним процесуальним законом, щодо здійснення контролю й нагляду за підозрюваним лежить в основі особистої поруки. Не можна силою змусити поручителя поручитися за підозрюваного.

Водночас особа, яка виявила бажання виступити особистим поручителем, не завжди здатна об'єктивно оцінити ситуацію, інколи помилково вважає, що користується достатнім авторитетом у підозрюваного, обвинуваченого та здатна належним чином впливати на його поведінку. Більше того, іноді вона не повною мірою усвідомлює всю глибину тієї відповідальності, яка покладається на неї в разі порушення підозрюваним, обвинуваченим кримінальних процесуальних зобов'язань, накладених судом на нього.

Поручителю обов'язково мають бути роз'яснені та зрозумілі такі відомості: ступінь тяжкості кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа; обов'язки, що покладаються на нього ухвалою слідчого судді, суду, та наслідки їх невиконання (зокрема розміри грошового стягнення відповідно до п. п. 1–4 ч. 5 ст. 180 КПК України); право на відмову від прийнятих на себе зобов'язань і порядок реалізації такого права (забезпечення явки підозрюваного до органу досудового розслідування чи суду для вирішення питання про заміну йому запобіжного заходу іншим у зв'язку з відмовою від особистої поруки) [4].

Нормами чинного КПК України передбачено, що кількість поручителів визначає слідчий суддя, суд, який обирає запобіжний захід. Можлива наявність лише одного поручителя, якщо ним є особа, яка заслуговує на особливу довіру [2, с. 96]. Законодавцем не передбачено, чим саме визначається «особлива довіра», у чому вона полягає. Прийнято

вважати, що на особливу довіру заслуговують народний депутат України, депутат місцевої ради, особа, яку відзначено державними нагородами, та інші особи. Проте наскільки слушною є така думка, визначити важко, це спірне питання, яке потребує подальшого детального вивчення.

У науковій літературі давно обговорювалося питання про те, яка кількість поручителів є оптимальною, проте вчені так і не дійшли одностайності. Так, одні вважають, що особисте поручительство є найбільш ефективним, якщо в справі беруть участь два поручителі, оскільки така кількість не лише дозволяє більш повно й об'єктивно впевнитися в надійності особи, щодо якої обирається цей запобіжний захід, а й викликає в нього почуття більшої відповідальності, ніж порука однієї людини, що у свою чергу гарантує своєчасну явку підозрюваного за викликами слідчого або суду.

Проте питання щодо кількості поручителів має вирішуватися слідчим, прокурором, слідчим суддею в кожному окремому випадку та з урахуванням усіх обставин конкретної справи.

Отже, під час обрання запобіжного заходу у вигляді особистої поруки слідчий, прокурор, слідчий суддя не лише мають бути переконаними в доцільності застосування цього запобіжного заходу щодо підозрюваного, обвинуваченого, а й повинні відчувати довіру до особи, яка бажає виступити поручителем.

У зв'язку із цим вважаємо, що до моменту прийняття рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді особистої поруки слідчий, прокурор, слідчий суддя повинні володіти повною й достовірною інформацією про особу поручителя, особу підозрюваного та відносини, які між ними існують. Ці відомості повинні бути відображені в матеріалах кримінального провадження.

Саме сукупність усієї наведеної інформації дозволяє слідчому й суду зробити правильні висновки та прийняти правильне рішення про доцільність або недоцільність обрання такого запобіжного заходу, як особиста порука.

Порівняно з КПК УРСР 1960 р. положення сучасних норм КПК України 2012 р., які регулюють застосування особистої поруки, не лише розширили перелік обов'язків, покладених на підозрюваного (обвинуваченого) та поручителя, а й усунули певні недоліки, які існували. Зокрема, конкретизовано межі накладення грошового стягнення на поручителя.

У ч. 5 ст. 180 КПК України зазначено, що в разі невиконання поручителем узятих на себе зобов'язань на нього накладається грошове стягнення в розмірі, що залежить від виду провадження, а саме:

- у провадженні щодо кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше трьох років або інше, більш м'яке покарання, – від двох до п'яти розмірів мінімальної заробітної плати;

- у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у вигляді позбавлення

- волі на строк від трьох до п'яти років, – від п'яти до десяти розмірів мінімальної заробітної плати;

- у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, – від десяти до двадцяти розмірів мінімальної заробітної плати;

- у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад десять років, – від двадцяти до п'ятдесяти розмірів мінімальної заробітної плати.

Контроль за виконанням зобов'язань про особисту поруку здійснює слідчий, а якщо справа перебуває в провадженні суду – прокурор [2, с. 96–97].

Згідно зі ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Відповідно до ст. 28 Конституції України ніхто не може бути підданий катуванню, жорсткому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [1, с. 5, 10]. Однак законодавець не передбачає, яким саме чином поручитель може впливати на підозрюваного для того, щоб останній виконував покладені на нього обов'язки. Окрім особистого авторитету, який, як ми передбачаємо, поручитель повинен мати на підозрюваного та саме таким чином впливати на його поведінку, більше засобів впливу на нього не передбачено, що також повною мірою не може слугувати фактором, який стовідсотково забезпечував би належну поведінку підозрюваного. Тому здається більш розумним наділити поручителя деякими правами, щоб він дійсно міг впливати на підозрюваного. Ці та інші питання будуть вивчатися нами в подальшому, відповіді на них ми будемо надавати в публікаціях.

З усього викладеного можна зробити висновок, що хоча особиста порука – ще далеко не ідеальний вид запобіжного заходу, і в процесі його застосування існує багато прогалин, законодавець намагається вдосконалити цей вид запобіжного заходу, прирівняти його до норм європейського зразка. Усе це не залишилося непоміченим. Уже сучасні зміни в особистому зобов'язанні та особистій поручі є успішними. Так, аналіз кримінальної статистики за перший квартал 2013 р., порівняно з відповідними даними за 2012 р., показує, що кількість випадків застосування альтернативних запобіжних заходів збільшилася, нині особисту поруку застосовують до 40–45 осіб правопорушників щомісяця [5; 6].

Маємо надію, що законодавець не облишить спроби вдосконалити кримінальне процесуальне законодавство заради його відповідності європейським стандартам, а особиста порука, пройшовши тривалий шлях становлення, зможе зайняти гідне місце в системі запобіжних заходів і надалі буде інструментом, покликаним як впорядковувати особисту свободу підозрюваного, так і забезпечувати його явку до органів досудового й судового слідства для об'єктивного, справедливого та незалежного провадження справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. Конституція Автономної Республіки Крим : зб. нормат. актів. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 96 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 12.03.2013 р. – К. : Паливода А.В., 2013. – 328 с.
3. Данилова С.И. Избрание, отмена или изменение меры пресечения в виде личного поручительства в ходе предварительного расследования / С.И. Данилова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.center-bereg.ru/955.html>.
4. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 р. № 511-550/04-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13>.
5. Банчук О.А. Новий КПК і адвокати: питання на межі добра й зла / О.А. Банчук // Українська правда. – 2013. – 21 травня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravda.com.ua/columns/2013/05/21/6990340/view_print/?attempt=1.
6. Банчук О.А. Про причини і результати гуманізації кримінального процесу / О.А. Банчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravo.org.ua/2011-07-05-15-26-55/2011-07-22-11-18-16/1520-oleksandr-banchuk-pro-prychyny-i-rezultaty-humanizatsii-kryminalnoho-protsesu.html>.

УДК 343.21.3

**ДОТРИМАННЯ ЗАСАДИ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ
ЩОДО ОБ'ЄКТІВ, ТИМЧАСОВО ВИЛУЧЕНИХ ПІД ЧАС ОБШУКУ АБО ОГЛЯДУ**

**ADHERENCE TO THE PRINCIPLES INVIOABILITY TITLE ON OBJECT,
TEMPORARILY SEIZED DURING THE SEARCH OR REVIEW**

Галаган В.І.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри галузевих правових наук факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»*

Моргун Н.С.,

*викладач кафедри досудового розслідування
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ*

Статтю присвячено характеристиці об'єктів, вилучених під час обшуку або огляду, в контексті дотримання засади недоторканності права власності. На підставі аналізу чинного кримінального процесуального законодавства України та навчальної літератури запропоновано варіанти вирішення окремих проблем практики визнання таких об'єктів речовими доказами або тимчасово вилученим майном.

Ключові слова: недоторканність права власності, речовий доказ, тимчасове вилучення майна, слідчий, розслідування злочинів.

Статья посвящена характеристике объектов, изъятых во время обыска или осмотра, в контексте соблюдения принципа неприкосновенности права собственности. На основании анализа действующего уголовного процессуального законодательства Украины и учебной литературы предложены варианты решения отдельных проблем практики признания таких объектов вещественными доказательствами или временно изъятым имуществом.

Ключевые слова: неприкосновенность права собственности, вещественное доказательство, временное изъятие имущества, следствие, расследование преступлений.

The article is devoted to the objects seized during a search or an inspection in the context of the principle of the inviolability of property rights. Based on the analysis of the current criminal procedural legislation of Ukraine and educational literature different solutions of some specific practical problems of recognition of such objects evidences or a temporary seized property are offered.

Key words: inviolability of property rights, exhibit, temporary seizure of property, investigator, crime investigation.

Постановка проблеми. До процесуальних рішень особи, яка здійснює кримінальне провадження, наслідком яких може стати порушення засади недоторканності права власності особи, є рішення щодо вирішення долі певних об'єктів, які підлягають вилученню під час проведення процесуальних дій. До них, безумовно, належить тимчасове вилучення майна, що здійснюється під час обшуку або огляду, а також вилучення певних об'єктів, які мають ознаки речових доказів.

Гарантією забезпечення права власності та попередження незаконного й необґрунтованого його обмеження в такому разі є відповідна процесуальна форма, а саме належна правова регламентація підстав і порядку вирішення долі певних об'єктів особами, які здійснюють провадження [1, с. 258]. Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування свідчить про недосконалість правового механізму в цій частині, особливо щодо таких процесуальних дій, як огляд